

Artikel

Dramaturgi som krumtap

En skitse til samarbejder mellem dramaturgiforskning og omverden

Dramaturgi som krumtap

En skitse til samarbejder mellem dramaturgiforskning og omverden

Af Ida Krøgholt

Denne artikel kommer med et bud på, hvordan en særlig *dramaturgisk* følgeforskning kan rammesættes og kan forhåbentlig læses af praktikere, som interesserer sig for samarbejder med forskere, såvel som af studerende og akademiske fagfæller.

Jeg deltog som følgeforsker med dramaturgifaglig tilgang i et partnerskab – *Ej Blot Til Lyst 1.0* – som uds spillede sig i perioden 2015-2018 mellem Aarhus Teater og en række folkeskoler.¹ Partnerskabet blev til på Aarhus Teaters marketingafdelings initiativ og var i udgangspunktet tænkt som et komplekst publikumsudviklingsprojekt, hvis mål var at tilbyde teaterpædagogisk efteruddannelse til lærere i folkeskolens store obligatoriske fag, danskfaget, mens det overordnede formål var at skabe nye alliancer mellem teatret og et ungt publikum. Min opgave var at følge det sammensatte projekt og på baggrund af min faglighed som forsker i dramaturgi med ekspertise i teater- og dramapædagogik at skabe viden om dets resultater. Nærværende artikel er, på baggrund af mine erfaringer fra projektet, en refleksion over følgeforskningsprocessen som samarbejdende forskerposition. Her bygger jeg videre på et koncept for følgeforskning, som blev udviklet i samarbejde med Dorthe Refslund Christensen, Louise Ejgod Hansen og Carsten Stage i en forskningsartikel i 2016, ”The participatory researcher – developing the concept of ‘accompanying research’” (Christensen, Hansen, Krøgholt og Stage 2016), hvor vi undersøgte begrebet følgeforskning og afgrænsede det fra andre former for deltagerorienteret forskning. På baggrund af den tidligere artikel går jeg i nærværende artikel grundigere ind i diskussionen af, hvem der skal sætte følgeforskningens dagsorden, og kommer med et bud på, hvordan dramaturgisk følgeforskning kan udvikles og rammesættes i et samarbejdende partnerskab. Artiklen trækker på teori om forskningsevaluering, aktionsforskning, deltagerorienteret forskning og partnerskabelse, såvel som teori om dramaturgens funktion i nye dramaturgier.

Rammen for *Ej Blot Til Lyst*

Med formuleringen *Ej Blot Til Lyst* som projektoverskrift, signalerede Aarhus Teater, at man gennem skolesamarbejdet var i færd med at genindskrive oplysning og pædagogik i teaterinstitutionen. *Ej Blot Til Lyst 1.0* havde til mål at udvikle læreres og elevers arbejde med krop, stemme, fortolkning og kommunikation i danskfaget. Konkret kom de dansklærere, som deltog i projektet, til at ’stå i lære’ hos *Ej Blot Til Lysts* teaterpædagoger. Både lærere og elever deltog i kurser på teatret, og lærerne var observatører i deres egen klasse, mens teaterpædagogerne underviste eleverne. Som kronen på projektet oplevede lærerne og eleverne teaterkunst sammen, idet de så en forestilling på teatret, som hele forløbet i danskfaget var spundet omkring. Endelig bearbejdede lærerne deres observationer fra workshops og forestillinger i refleksionssessions sammen med andre lærere på teatrets lærerkursus, og de planlagde sammen med årgangsteams på deres skoler, hvordan de nye

1) *Ej Blot Til Lyst 1.0* var støttet af A. P. Møller fondens folkeskoledonation i 2015-2018. Projektet videreføres i perioden 2018 – 2021 som *Ej Blot Til Lyst 2.0*, som del af teatrets pædagogiske afdeling, *Aarhus Teater Læring*. Med en donation på 1,6 mio. fra Spar Nord Fonden sammen med et tilsvarende beløb fra Børn og Unge i Aarhus Kommune og 1,9 mio. fra teatret selv, er projektet sikret endnu tre år.

metoder kunne tages i brug i teaterpædagogiske forløb i deres egne klasser. Som følgeforsker stod jeg for den forskningsmæssige afrapportering *Skolen i lære på teatret. Mod krop og drama i danskfaget* (Krøgholt 2018). Rapporten udkom i forbindelse med en afsluttende konference for de deltagende lærere, som blev afholdt på Århus Teater i maj 2018. Rapporten og andet materiale fra projektet er tilgængeligt på teatrets hjemmeside.²

Et samarbejde mellem teater, skole og forskning

I teatrets perspektiv er *Ej Blot Til Lyst* et projekt, som skal skabe publikum. Gennem de seneste 15-20 år har teatret som kunstart oplevet publikumsfrafald, og selv om der de allerseneste år har været et lille opsving i egnsteatrenes og de små hovedstadsteatres billetsalg, har publikumstallet siden 2010 været stagneret i Danmark.³ Det var den situation, som i 2015 fik Aarhus Teater til at sætte *Ej Blot Til Lyst 1.0* på skinnerne ud fra den tanke, at vejen til nye publikumsgrupper kunne gå gennem teaterpædagogisk undervisning i skolen i kombination med teaterbesøg.⁴ Denne form for opsøgende aktivitet, der udvider markedsføringen og henvender sig til et teateruvant publikum, praktiseres af flere danske teatre som led i en udviklings- og overlevelsesstrategi, og området for efteruddannelse af lærere er således en niche, flere danske teatre er i gang med at udvikle modeller for. Blandt teatre som specifikt retter indsatsen mod folkeskolelærere kan nævnes Filuren, ZeBu, Thy Teater, Opgang 2, Teater Hund, Holbæk Teater og Det Kongelige Teater. Publikumsudvikling i form af skolesamarbejder er også et led i teatrenes overvejelser over, hvordan deres dannelsesmæssige funktion skal forvaltes (Hansen 2011), og hvad *Ej Blot Til Lyst* angår skulle projektet netop ”gøde jorden for fremtidens publikum,” jf. Rameaftale, Aarhus Teater 2016-2020. Så i teatrets perspektiv skulle *Ej Blot Til Lyst* altså sikre teatrets kontakt med lokalsamfundet og skabe nye brugere.

Skoleverdenens interesse for samarbejdet med teatret har naturligt nok andre mål end teatrets. Hos de involverede skoler var (og er) projektet især relevant, fordi *Ej Blot Til Lyst* kunne være model for Den Åbne Skole. Den Åbne Skole er en integreret del af den længere og mere varierede skoledag, som var indeholdt i en folkeskolereform i 2014, og som har til formål at inddrage omverdenen, foreninger og kunst- og kulturinstitutioner i skoleverdenen. *Ej Blot Til Lysts* tilbud om at åbne teatret og gøre det til læringsrum, spiller sig ind i denne kontekst. Desuden vækkede den særlige kombination af teaterfaglig og danskfaglig didaktik interesse i skoleverdenen. I *Falles Mål* for danskfaget, dvs. de nationale mål for fagområdet dansk i folkeskolen, indgår færdigheds- og vidensmålet krop og drama,⁵ og det var dette kompetenceområde, teatret sigtede mod at styrke hos lærerne, hvilket tydeligvis var med til at gøre samarbejdet med Aarhus Teater interessant for de seks århusianske skoler, som blev inviteret ind i projektet.⁶ I løbet af projektets første tre år deltog 90 lærere og 1926 elever i kompetenceløftet i dansk, hvilket siger noget om projektets forholdsvis

2) https://www.aarhusteater.dk/media/915679/teater-i-skolen-au-forskningsrapport_9-maj18.pdf

3) <https://www.tv2ostjylland.dk/artikel/aarhus-teater-er-en-succes-bedste-billetsalg-i-14-aar> <https://www.berlingske.dk/kultur/de-skraa-braedder-pegere-en-smule-opad>

4) Aarhus Teater har oprettet en særlig afdeling for læring, Aarhus Teater Læring, med ansættelse af teaterpædagoger, der retter indsatsen mod elever og lærere, og *Ej Blot Til Lyst* er en del af dette.

5) <https://www.emu.dk/sites/default/files/2018-10/GSK.%20F%C3%A6lles%20M%C3%A5l%20Dansk.pdf>

6) De 6 lokale folkeskoler som deltog i *Ej Blot Til Lyst 1.0* er fra Odder og Aarhus kommune. Fra Århus deltog Vorrevangskolen, Samsøgade skole, Tranbjerg skole, Skjoldhøjskolen, Engdalsskolen, og fra Odder Skovbakkeskolen.

store proportioner og ambitioner.

Det var A.P. Møller Fondens folkeskoledonation, rettet mod efter- og videreuddannelse af lærere, der muliggjorde projektet. Som projektansvarlig institution havde teatret en forventning om at følgeforskningen skulle evaluere teaterindsatsens produkter, dvs. lærernes udbytte af det teaterpædagogiske kompetenceløft, mens publikumsudviklingsperspektivet snarere var teatrets overordnede formål med samarbejdsstrategien.

Som følgeforsker var jeg hyret til opgaven og honoreret gennem Aarhus Teaters fondsmidler, og fra teatrets side hvilede der en forventning om, at en forskningsevaluering kunne løfte nogle resultater af processen frem som valid viden og påvise seriøse virkninger af det teaterpædagogiske projekt. Teatrets forventning var institutionsstrategisk, rettet mod det politisk administrative niveau, formentlig i den hensigt at skabe legitimering og bruge samarbejdet med skoleverdenen til at promovere teatret politisk og stimulere dets finansieringsgrundlag. Den allerførste opgave bestod i at afbalancere disse ønsker fra teatret til den forskningsmæssige indsats, med de tanker om følgeforskning, jeg var engageret i; og forskningsdesignet og undersøgelsesspørgsmål for projektet blev udviklet i takt med, at teatrets projektleder planlagde samarbejdsprocessen med skolerne. Der foregik en rig udveksling mellem skitserne til forskningsdesign og *Ej Blot Til Lysts* programudvikling. Forskningens ejerskab blev diskuteret, og udkastene til undersøgelsesspørgsmål blev justeret i flere omgange.

I forbindelse med den første konstituerende del af den treårige proces, og med de forventningsjusteringer, vi måtte indstille os på som parterne, voksede min interesse for metodologisk refleksion over begrebet følgeforskning (Krøgholt 2016 og Krøgholt 2018a), og ansporet af samarbejdsprocessens knudepunkter, blev en del af min agenda at skabe meta-refleksion og viden om, hvordan følgeforskningsprocessen kunne designes med fokus på *relationen* mellem forsker og eksternt udøvende. Dette perspektiv blev som nævnt udviklet i et samarbejde, sammen med kolleger ved Institut for Kommunikation og Kultur, Aarhus Universitet i 2015/16, og altså i den periode, hvor jeg var i fuld gang med at etablere forskningssamarbejdet med *Ej Blot Til Lyst*. I det meta-reflekterende arbejde afgrænsede vi følgeforskning fra en række metoder, herunder evaluerende og myndighedsbetjenende forskning, deltagerorienteret forskning og aktionsforskning (Christensen et. al. 2016). Vi var som forskere indenfor humaniora fælles om at opleve en stigende efterspørgsel på vores ekspertise som evaluatore, konsulenter og analytikere i kunst- og kulturverdenen. Og vi havde en sammenfaldende oplevelse af et dilemma, når vi i forskellige former for anvendelses- og omverdensorienteret forskning gjorde brug af eksterne partners praksis og viden og mødte forventninger om modydelser for samarbejdet. Vi oplevede med andre ord, at den stigende interesse for forskningsevalueringer og -rapporter bundede i både et ønske om mere refleksion og vidensdeling hos de eksterne samarbejdspartnere og i et legitimeringsbehov. Som følge af det, ønskede vi at ruste os til at indgå i forskningssamarbejder ved at præcisere vores egne forventninger stærkere metodologisk. Vi var inspireret af Niels Åkerstrøm Andersens partnerskabsbegreb, hvilket førte til en indkredsning af følgeforskning som en specifik form for partnerskabelse (Andersen 2006), hvor universitære og ikke-universitære aktører (fx en organisation, et teater, en virksomhed, en skole, en kunstner), over en periode 'følges ad' med det dobbelte formål at forske og blive forsket i (Christensen et. al. 2016, s. 1.). Følgeforskning er i det lys videnskabeligt arbejde, der beror på en særlig form for dynamisk kontrakt mellem forskere og eksterne udøvende. Jeg vil ikke hævde, at følgeforskningen hos *Ej Blot Til Lyst* levede fuldt op til vores idé om forskningsdynamik, men interessen for metodeudvikling og metodologi på dette felt prægede med et meta-perspektiv, hvor forskningsdesignet, forskerrollen og deltagelsesprocessen var

substantielle emner, som blev reflekteret løbende, både i projektet sammen med dets deltagere — projektlederen og teaterpædagogerne — og i nogle af de andre videnskabelige sammenhænge, jeg deltog i undervejs.

En følgeforskningspris

Følgeforskningens budget inkluderede midler til forskningsassistenter, som deltog i empirigenereringen. Arbejdet bestod af løbende dataindsamling, som man normalt vil gøre i en forskningsevaluering, og vi havde Achim Müller, leder af Center for publikumsudvikling, Freie Universität, Berlin, til at bistå arbejdet med at udvikle undersøgelsesformaterne. Vi indhentede kvalitative data gennem observation af teaterpædagogernes arbejde ude på skolerne og interviews med elever, lærere og skoleledere. Kvantitative data genererede vi gennem spørgeskemaer. Ved hjælp af spørgeskemaer, observationer og interviews undersøgte vi groft sagt, hvordan dansklærernes nye viden om teatral kommunikation blev omsat og virkede i danskundervisningen. Rammerne for observationer og interviews blev udarbejdet ved hjælp af en dramaturgisk terminologi, og forskningsagttagelserne drejede sig således basalt om, hvordan danskfaglige mål om multimodal tekstlæsning, fremstilling, fortolkning og kommunikation blev forløst gennem arbejdet med teatral kommunikation. Derfor stod forholdet mellem kroppe i tid og rum, refleksion over indlevelse i figurer og stemninger, forståelse af et fiktivt univers og dets kontrakter og forsøg med at få adgang til elevens og læreres sansninger og kinæstetiske oplevelser centralt i undersøgelsen.

De kvalitative interviews med lærere blev foretaget løbende gennem projektperiodens tre år. Måden at anvende interviewene på var inspireret af den franske læringsteoretiker, Etienne Wenger, som bruger begrebet ”værdiskabende data” (Wenger, Mc Dermott & Snyder 2002). Ifølge Wenger er en interviewers opgave således at hjælpe den interviewede til at udvikle ”værdiskabende narrativer.” Pointen er, at interviewet er mere end dataproduktion. Undervejs udvikles et narrativ, som kan understøtte en lærende proces hos den, der interviewes, så den pågældende får øje på de kræfter, der styrer hendes/hans handlinger, hvorved interviewet afdækker viden og skaber selvrefleksion hos aktøren. Den narrative metode blev rammesat gennem gruppeinterviews med lærerne, og på den måde blev narrativerne udvekslet og bearbejdet i lærernes årgangsteams.

En styregruppe bestående af repræsentanter fra Aarhus Universitet, Aarhus Teater, skolerne og læreruddannelsen mødtes 3-4 gange årligt og var med til at drøfte projektets retning. Herudover blev der holdt uformelle møder ad hoc mellem projektlederen, teaterpædagogerne og undertegnede. For at kunne inddrage teatrets projektledelse og teaterpædagoger i processen, blev det vigtigt at udvikle delanalyser løbende, hvilket med jævne mellemrum blev forelagt partnerne. På den baggrund, og med projektlederens aktive medvirken, undersøgte vi i fælles sessions projektets mulige retninger og drøftede, hvilke scenarier vi endnu ikke havde fået øje på, med henblik på projektets fremtid. I projektets første år var der, i kraft af disse udvekslingsidealer, rigtig mange møder, workshops, præsentationer af delanalyser og udvikling af planer og programmer, og ind imellem var det ærligt talt udmattende. Men efterhånden fik kommunikationen en konstruktiv form, og det viste sig muligt at forandre projektets fokus, mens det kørte. Pointen er, at forskningen på den måde fik en processuel funktion og i stadig højere grad spillede sammen med projektudviklingen. Et resultat af dette samspil var, at der ca. et år inde i projektførløbet viste sig at være et behov for at udvikle selve partnerskabspræmissen mellem teatret og skolerne af hensyn til projektets efterliv ved A.P. Møller-bevillingens ophør i 2018. Det var gennem analyser af forskningsempirien blevet klart, at hvis projektet skulle være bæredygtigt og virkelig skulle bidrage til at forandre aktivitetsmønstre i danskfaget og i skolernes teaterkulturer, skulle skolerne ikke blot være modtagelige for den ydelse,

teatret kunne donere i form af teaterpædagogiske workshops og forestillinger, men måtte selv bidrage mere aktivt til at skabe udvikling og resultater, end tilfældet syntes at være. Vurderingen var, at der måtte skabes klarere aftaler med skolernes ledelser, så lærerne fik frigivet ressourcer til at implementere teaterundervisning i klasserne, og det program, teatret tilbød lærerne, skulle ikke tænkes som en gaveoverrækkelse men som en indsats, der kun fik en virkning, hvis lærerne engagerede sig i at gøre den til deres. Efterfølgende blev projektets samarbejdspræmis gjort tydeligere, og dette medvirkende igen til ændringer i forskningens retning. Fra primært at have været orienteret mod virkningen af teatrets teater- og dramapædagogiske ydelse til skolernes dansklærere, opstod selve partnerskabets udvikling som en mindst lige så påtrængende problemstilling. Og i dette fokusskifte blev hele idéen om hvem, der yder hvad og hvorfor, problematiseret og drøftet, hvilket bevirkede at både projektet og forskningen tog en ny retning. Fra at have fokuseret på projektets effekter på lærernes undervisningspraksis og elevernes medlæring, kom indhentning af viden om og udvikling af de organisatoriske og ledelsesmæssige dele af projektet, overdragelsesformen og partnerskabsforståelsen til at stå mere centralt.⁷

I den tidligere omtalte artikel (Christensen et. al. 2016) identificerer vi følgeforskning som en meta-metode for at markere, at man i følgeforskning kan benytte en variation af metoder. Selv om jeg som nævnt anvendte traditionelle kvalitative undersøgelsesformer i følgeforskningsprocessen, er det ikke disse, der efter min opfattelse afgør, om noget kan betragtes som følgeforskning. Det er derimod væsentligt, at man undersøger forskningsprojektets *retning* i fællesskab. Af samme grund er den gennemtrængende erfaring fra *Ej Blot Til Lyst*, at forskeren må være indstillet på at afsætte tid til løbende forhandling af retningen, også i tilfælde som dette, hvor der er tale om en bestillingsopgave, som de udforskede derfor har visse resultatforventninger til. Følgeforskeren og de udforskede partnere er underlagt den samme præmis om, at forskningsresultater ikke kan prædetermineres, hvilket netop er en af de kvaliteter, følgeforskningen kan basere sig på.

Afgrænsning af følgeforskningens metodologi

Metodologisk er det muligt at afgrænse følgeforskning fra lignende forskningsmåder, hvilket var et hovedanliggende i ”The participatory researcher – developing the concept of ‘accompanying research’” (Christensen et. al. 2016). Det følgende er baseret på de væsentligste metodologiske afgrænsninger, vi fandt gennem en sammenlignende analyse af deltagerorienterede metoder, og i forlængelse af dette drøfter jeg, hvordan man kan håndtere de forskelle og uforudsigeligheder, der viser sig i en samarbejdende følgeforskningsproces.

Følgeforskning har en række ligheder med deltagerobservation inden for kulturvidenskab og antropologi, der er et forsøg på at forstå den observerede kultur på dens egne præmisser. I følgeforskningsprocessen er man som i deltagerobservation tæt på det, vi traditionelt ser som forskningens objekt; så tæt at forskelle mellem subjekt og objekt vanskeligt kan tænkes i traditionel forstand. I bogen *Deltagende observation* (Kristiansen og Krogstrup 1999), opridser forfatterne metoder for antropologisk og samfundsvidenskabelig forskning, der lig følgeforskning går tæt på sine analysander og i et vist omfang interagerer med dem. Forfatterne har til hensigt at lægge afstand til klassiske idéer om forskningsobjektivitet, idet de drejer antropologien mod levende fænomenologisk erfaring og leverer et bud på, hvordan forskerpositionen ved hjælp af et antal distanceringsgreb kan opretholdes, samtidig med at forskeren bevæger sig ’inde i feltet’. I Kristiansen og Krogstrups deltagelsesbegreb er forskerens aktivitet dog begrænset til at observere

7) Se Krøgholt (2018 a), hvor den organisatoriske problemstilling drøftes.

partners aktiviteter, mens den indkredsning af deltagende følgeforskning, vi ønskede at udskille, er mere direkte involveret i en udviklingsproces (Christensen et. al. 2016, s. 130-132). En tydeligere samarbejdende position finder man i den metodologiske udfoldelse af *participatory research* hos Bergold og Thomas: "planning and conducting the research process with those people whose life-world and meaningful actions are under study" (Bergold & Thomas 2012, s. 2). Her udvikles forskningsprocessen sammen med de udforskede deltagere, mens gensidighedspektivet er underbetonet.

Også aktionsforskningens måde at forholde sig til viden som innovativ, lærende, fremtidsrettet og emergerende, grænser op til følgeforskningenspektivet. Aktionsforskning er et kritisk (social) videnskabeligt opgør med positivismen og har som regel en demokratiseringsagenda. Det er derfor forskning, som skaber forbindelse mellem steder, miljøer og befolkning de pågældende steder. Således er aktionsforskningens deltagerorientering forbundet med en idé om, at forskere og praktikere deler de erkendelser, som opnås (Toulmin 1996), og denne prioritering af innovationsprocesser og af lokale aktørers udbytte af forskningen flugter ganske godt med idéerne om følgeforskning. Men mulighederne er ikke helt identiske, da aktionsforskningens mål langt hen ad vejen er defineret af forskeren, mens grundprincippet i følgeforskning er, at begge parter er modtagelige for hinandens responser. Altså er feedbackformerne mellem deltagerne og følgeforskningen tænkt mere radikalt og tilkendes større betydning end i aktionsforskning (Christensen et. al. 2016 s.132). Feedback, som i andre sammenhænge kan virke som forstyrrelser af hhv. forskning og praksis, bliver en mulighed for refleksion og udvikling.

Niels Åkerstrøm Andersens teori om omverdensrelateret forskning og partnerskabelse (Andersen 2006), er systemteoretisk funderet og et bud på, hvordan følgeforskningens samarbejdsposition kan praktiseres. Her er det en forudsætning, at partnere har forskelligartede forventninger — basale forventnings- og iagttagelsesforskelle hos partnere ses ligefrem som produktive og håndterbare. Metodologisk foreslår Andersen at betragte partnerskaber som en måde at organisere sig på, når mere klassiske kontraktformer skrider, og når fremtiden ikke kan sikres i form af faste aftaler men må bygge på forestillinger og scenarier. Partnerskabet er dermed en andenordenskontrakt, anlagt på en bestemt forestillet fremtid, og hvor præmisser for samarbejdet er noget, partnerne må finde sammen, mens de undersøger mulige retninger og mål for den fælles virksomhed. Med denne tænkning tager partnerskabesteorien afsked med kontraktstænkningens asymmetriske form, hvor den ene part i et kontraktforhold skal levere en bestemt ydelse til den anden. Ser vi følgeforskning i det perspektiv, er forskningen leverandør af viden, som griber forandrende ind i det, der forskes i, og på den måde kan udvekslingen mellem partnere – dvs. forskeren og de udforskede – have en procesudviklende og dannende funktion. Dette er således en ganske anderledes måde at tænke omverdensrelateret forskning på end i det forhold, hvor forskningen leverer en bedømmelse af sit analysemateriale/det udforskede objekt. Opsummerende er det, der differentierer følgeforskning fra de nævnte familiære metodologier, spørgsmålet om feedback, ejerskab og distribution. Som vi konkluderede i "The participatory researcher – developing the concept of 'accompanying research'" (Christensen et. al. 2016), adskiller følgeforskning sig fra deltagerobservation og aktionsforskning, hvor det primært er forskeren, der definerer forskningen og dens retning, mens tanken om at forskningen kan vinde ved et samarbejde med de udforskede ikke er udtalt. Men følgeforskning adskiller sig også fra bestillingsopgaver og evalueringer, hvis mål er defineret af den udforskede part (Ibid. s. 130-132). Til forskel fra disse former er følgeforskningsprocessen baseret på en ubestemt men potentiel fremtid, hvilket er afgørende for den grundidé, at partnerskabets retning og dermed anelsen om forskningsproduktet er til løbende revision. Det er denne partnerskabsforståelse, som

kom til at præge samarbejdet med *Ej Blot Til Lyst*.

Interessekonflikt eller partnerskab?

Følgforskning består altså af en aftale om at indgå i en relation og i en løbende forhandling af denne. Forhandlingen er ikke nødvendigvis konfliktfri, hvilket samarbejdet med *Ej Blot Til Lyst* bekræfter. Tværtimod var der tegn på visse spændinger i relationen, hvilket ikke skal stå upåagt hen, og den konstituerende fases lange forhandlingsproces vidner om, at der ikke var helt afklaring med hensyn til forskningens formål og med, hvordan den skulle foregå. Hovedspændingen i relationen drejede sig i store træk om teaterinstitutionens interesse i at påvise evidens gennem en forskningsbaseret rapport på den ene side, og forskningsinstitutionens tradition for metodisk frihed på den anden, og udviklingen af samarbejdet kan ses som en forhandling af denne potentielle interessekonflikt frem mod en genforhandling af projektet og af de roller, vi som partnere repræsenterede. I en artikel om interaktioner mellem forsker og forskningsfelt har dens forfatter Paul Heeg beskrevet, hvordan temporaliteten spiller en særlig rolle i forskningsprocesser, der i lighed med *Ej Blot Til Lyst* har samarbejde som en præmis (Heeg 1996). Hvis processen er langvarig, øges mulighederne for forandring og chancerne for at opbygge tillid i relationen. Heeg skildrer dette med et karikeret billede af den samarbejdende forsker som en figur, der er i løbende forhandling med sit felt: først kommer forskeren ind i feltet som fremmed, for dernæst at fungere som igangsætter, for senere at gå i rolle som serviceorgan, så informationskanal og efterhånden allieret, og når tilliden er optimal, går i rolle som protektor for endelig at blive mentor (ibid. s. 41-60). På den måde får Heeg beskrevet, hvordan den samarbejdende forsker har brug for tid til at opbygge en tillidsrelation. Tid og tillid er også centrale begreber i Andersens partnerskabsteori, hvor partnerskaber betegner længerevarende kontraktrelationer, som er organiseret omkring gensidighed og løbende dialog. Tillid hører til selve grundindstillingen og er betingelsen for at deltage i et partnerskab, hvor de løfter og aftaler man indgår med hinanden, er i forandring.

Etablering af en tillidsrelation kan komme til at lyde meget abstrakt, og det er derfor fordelagtigt at gå konkret til værks. Netop da grundlaget for et partnerskab er kontingent og bygger på forandringmuligheder, kan der være uvisheder og misforståelser, som blokerer for et samarbejde, og jeg anbefaler, at man i et givet partnerskab laver en forventningsafstemning som klargør, hvad hver part forventes at bidrage med, og hvordan ejerskabet til data, analyser og publikationer fordeles. Klarhed i forventningerne kan medvirke til at skabe tillid til kommunikationen, så man trods forskellige interesser får en fornemmelse af konsensus.

Dramaturgisk følgeforskning

Det forskningsperspektiv, artiklen har behandlet, drejer sig om følgeforskning med en *dramaturgisk* tilgang. Jeg vil her afslutningsvis uddybe dette perspektiv ved at udspalte to forskellige funktioner, som jeg antager, dramaturgisk følgeforskning kan struktureres gennem, og jeg vil som udgangspunkt for dette pege på den særlige procesekspertise, som gør sig gældende i den dramaturgiske kompetence. Udspaltningen er i øvrigt et forsøg på at skabe transparens, så det tydeliggøres hvilken funktion, man som dramaturgisk følgeforsker påtager sig hvornår, hvilket forhåbentlig også kan gøre refleksionen over opgaven og forhandlingen af funktionen mere præcis og konkret.

I disse år udvides dramaturgens arbejdsfelt i forhold til scenekunsten, og professionsrollen antager nye former. Når jeg taler om dramaturgisk professionalitet, er antagelsen, at en dramaturg arbejder på baggrund af grundig faglig viden, der ikke blot er rettet mod udviklingen af dramatisk tekst men også er orienteret mod andre dele af den kunstneriske produktionsproces. Teatrets skabelsesprocesser

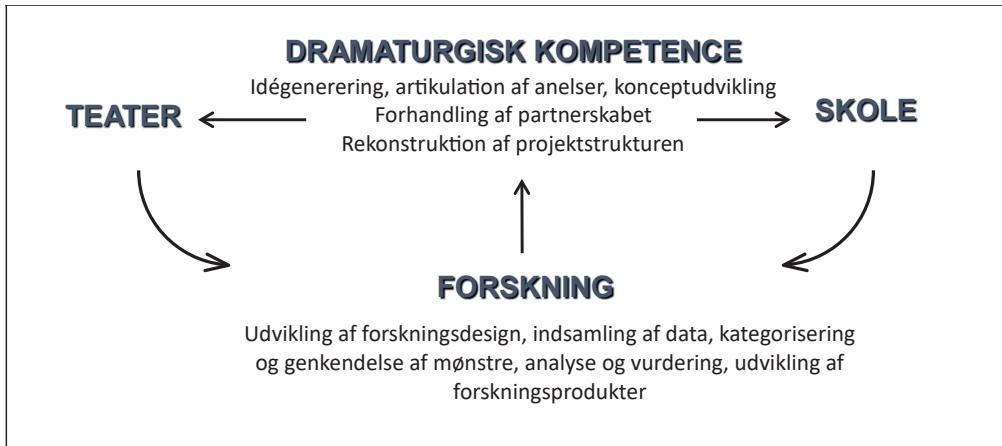
er i dag præget af devising, kollaborativ praksis og globalisering, dagens modeltilskuer evner at læse meget komplekse narrativer og forløb, og dramaturgen er som professionelt udøvende trænet i at være medudvikler og procesleder under disse givne forhold. Dette er præmisser som beskrives i flere af de senere års publikationer omhandlende dramaturgers arbejdsforhold og status.⁸ I *On dramaturgy and leadership* beskriver Vicki Stroich (Stroich 2015) den dramaturgiske kompetence som evnen til at være lyttende, observerende og artikulerende i forhold til teaterproduktionens retning, ”helping collaborators to articulate their goals for a project, and their fears” (ibid., s. 237). Jessica Applebaum formulerer i *Finding your hyphenates: a new era for dramaturgs* (Applebaum 2015), hvordan dramaturgens kapacitet består i “putting into words what you could hardly perceive, what is not yet named” (ibid., s. 200). Hans-Thies Lehmann og Patrick Primavesis artikel, *Dramaturgy on shifting grounds* (Lehmann & Primavesis 2009/2015) taler for en dramaturgisk praksis-analytiker, der har kapacitet til at skifte position mellem forskellige vidensområder, mellem fx et litterært og et visuelt perspektiv eller et tilskuer- og aktørperspektiv. Dramaturgens vigtigste egenskab i dag er ifølge disse nyere dramaturgiske teorier, at kunne indgå som medlem i kollektive, kreative produktionsteams. På den måde har den dramaturgiske kompetence, fra primært at være forbundet med det teoretisk-analytiske forarbejde udenfor produktionslokalet, udviklet sig til i højere grad at basere sig på medspillende kvaliteter.⁹ *Dramaturgisk følgeforskning* skal ses i dette perspektiv, idet det er et forslag om at betragte den dramaturgiske kompetence som følgeforskerens kvalificerede ledsager. En tvedeling mellem forskning og dramaturgisk kompetence, som i figur 1, kan tydeliggøre, hvordan følgeforskeren kan strukturere sit arbejde i et partnerskab ved at sondre mellem disse to funktioner i sit virke. Begge indgår i det partnerskabende feedbacksystem (Figur 1.).

Mere konkret kan den dramaturgiske kompetence sammenfattes i en proces-bevidsthed (Trencsényi & Cochrane 2014, s. xii) som typisk indeholder en evne til at søge strukturer, artikulere anelser om retning, rekonstruere og kombinere idéer, alt imens der ledes efter koncepter for et scenarie eller en handlingssammenhæng. Dette er alt sammen former, som dramaturgen trænes i gennem sin beskæftigelse med potentielle men endnu ikke realiserede kunstprodukter. Og det forklarer, at mange dramaturger ser deres egen procesforståelse og viden om timing og gennemregning af konsekvenser som primære kvaliteter i deres dramaturgiske kompetence (Trencsényi & Cochrane 2014 og Romanska 2015).

Det konstruktive i at udspalte dramaturgisk kompetence og forskning som to dele af følgeforskningsstrukturen er nu, at det kan opridse, hvordan kombinationen af dramaturgisk processuelt og analytisk samarbejde og regulær forskning, hvor empiriske produkter kan indeholde andenordensagttagelser af processen, udvikles. Det betyder, at i den ideelle model (Figur 1), udvikles der løbende forskningsresultater, som formidles og drøftes i partnerskabet. Projektets infrastruktur skabes og udvikles også kontinuerligt gennem dramaturgisk undersøgelse og analyse, hvor det potentielle og endnu ikke aktualiserede står i fokus. På den baggrund bliver følgeforskningsprocessen et feedbacksystem, der foregår mellem den dramaturgiske procesanalyse og udviklingen af forskningsprodukter. Erfaringerne fra samarbejdet med *Ej Blot Til Lyst* viser, at netop feedbacksystemet, forhandlingerne, de talrige kommunikationer og løbende formidling af forskningens delresultater kan være begunstigende for begge parter: Aarhus Teater har angiveligt

8) Bl.a. antologierne *New Dramaturgy* af Trencsényi & Cochrane (2014) og *The Routledge Companion to Dramaturgy* af Romanska (2015).

9) Dette er en pointe, Solveig Gade bearbejder interessant og kritisk i diskussion af dramaturgens funktion som in-between figur. Gade (2018) s. 70.

Figur 1. Dramaturgisk følgeforskning som et partnerskabende feedbacksystem.

Tanken er, at dramaturgisk følgeforskning er en disciplin, som både fordrer dramaturgisk kompetence, hvor projektet forhandles og justeres og forskning, som udvikler empiriske produkter og andenordensagttagelser af processen. Den dramaturgiske kompetence er primært procesanalytisk, skabende og faciliterende og kan være en krumtap i partnerskabet.

fået mere ud af forskningssamarbejdet end hvis institutionen blot havde modtaget et legitimerende men mere overfladisk skriftligt evalueringsprodukt, og forskningen har afgjort vundet ved samtalerne i det løbende eksperiment med at udvikle arbejdsformer og analyser sammen med disse reflekterende praktikere.

Ida Krøgholt

lektor Ph.d. Institut for Kommunikation og Kultur, Dramaturgi. Århus Universitet. Forsker i performative former, deltagerinvolverende teater, kreative processer og teater- og dramapædagogik. Har været følgeforsker på en række projekter, senest *Ej Blot til Lyst*, Aarhus Teater (2015-2021).

Litteratur

Adelman, C., 1993. "Kurt Lewin and the Origins of Action Research". *Educational Action Research*, nr. 1, årg. s. 1.

Andersen, Niels Åkerstrøm, 2003. *Discursive analytical strategies. Understanding Foucault, Koselleck, Laclau, Luhmann*. The Policy Press: Bristol.

Andersen, Niels Åkerstrøm, 2008. *Partnerships: Machines of possibility*. Policy Press: Bristol.

Applebaum, Jessica Kaplow, 2015. "Finding our hyphenates: a new era for dramaturgs". I: Romanska, Magda (red.). *The Routledge Companion to Dramaturgy*. London & New York: Routledge.

Bergold J. & Thomas S., 2012. "Participatory Research Methods: A Methodological Approach in Motion". I: Forum: Qualitative Social Research, 13 (1).

Dramaturgi som krumtap

Christensen, Dorthe Refslund, Hansen, Louise Ejgød, Krøgholt, Ida, og Stage, Carsten, 2016. "The participatory researcher – developing the concept of 'accompanying research'". *Nordic Journal of Cultural Policy* nr. 2, årg 19.

Dahler-Larsen Peter, 2004. *Evaluering og magt*. Århus: Magtudredningen.

Gade, Solveig, 2018. "In-between figure working in a precarious fields: Re-engaging with notions of the dramaturg". *Nordic Theatre Studies*. Nr. 2, årg. 30.

Hansen, Louise Ejgød, 2011. *Hvad er publikumsudvikling?* Rapport nr. 1. Randers: Scenekunstnetværket. Region Midtjylland.

Heeg, Paul, 1996. "Informative Forschungsinteraktionen". I: Franz Breuer (red.). *Qualitative Psychologie. Grundlagen, Methoden und Anwendungen eines Forschungsstils*. Opladen: Westdeutscher Verlag.

Hermann, Stefan, 2016. *Hvordan står kampen om dannelsen?* Informations Forlag.

Kristiansen. S. og Krogstrup H.K., 1999. *Deltagende observation. Introduktion til en forskningsmetode*. Kbh.: Hans Reitzels Forlag.

Krøgholt, Ida, 2016. "Følgforskning som deltagende forskningspraksis". *Drama. Nordisk Dramapedagogisk Tidsskrift*, nr. 2.

Krøgholt, Ida, 2018a. "Ej Blot Til Lyst: Åben skole". *Plenum*. Nr. 5.

Krøgholt, Ida, 2018b. *Skolen i lære på teatret. Mod krop og drama i danskfaget*. Projektreport. Aarhus Universitet.

Krøgholt, Ida, 2019. "Ej Blot Til Lyst. Teatret møder danskfaget". *Åben Skole*. Bind 2. Aarhus Universitetsforlag (*In press*).

Lehmann, Hans-Thies & Patrick Primavesi, 2009/2015. "Dramaturgy on shifting grounds". I: Romanska, Magda (red.). *The Routledge Companion to Dramaturgy*. London & New York: Routledge.

Pedersen, David Budz, Stjernfelt, Frederik og Køppe, Simon, 2015. *Kampen om disciplinerne. Viden og videnskabelighed i humanistisk forskning*. Hans Reitzels Forlag: København.

Rammeaftale, Aarhus Teater 2016–2020.

Stroich, Vichy, 2015. "On dramaturgy and leadership". I: Romanska, Magda (red.). *The Routledge Companion to Dramaturgy*. London & New York: Routledge.

Toulmin, S., 1996. "Concluding methodological reflections". I: S. Toulmin & B. Gustavsen (red.) *Beyond theory: Changing organizations through participation*. Amsterdam: John Benjamin Publishing.

Trencsényi, Katalin & Bernadette Cochrane, 2014. *New Dramaturgy. International Perspectives on Theory and Practice*. London & New York: Bloomsbury.

Wenger, Etienne, Richard Mc Dermott, William Snyder, 2002. *Cultivation Communities of Practice*. Boston: Harvard Business School Press.

Undervisningsmaterialer mm. er tilgængeligt på <http://www.aarhusteater.dk/at-laering/ej-blot-til-lyst/>